

Leonard Dudley
A forradalom racionalitása

John Perry Barlow
Hogyan adjuk el a bort palack nélkül:
szellemi gazdaságtan a Világhálón

Nico Stehr, Hermann Strasser
Még nem dőlt el semmi: határok nélküli
világ, helyi korlátokkal

Sükösd Miklós
Totális medialitás és ökocídium
Mediatizáció és fogyasztói társadalom: ökológiai
médiakritika

Információs Társadalom

2003. III. évfolyam 3-4. szám

Információs Társadalom

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI FOLYÓIRAT

Alapítva 2001-ben

Szerkeszti: Z. Karvalics László – főszerkesztő

Kiss Aranka

Rohonyi András

Végh Sándor

Lapterv: Szépkilátás Stúdió

Kiadja:

Az „INFONIA” /Információs Társadalomért,

Információs Kultúráért/ Alapítvány

Szerkesztőbizottság: Nyíri Kristóf – elnök

Kolin Péter

Lajtha György

Székely Iván

Z.Karvalics László

A szám megjelenését az Információs és Hírközlési Minisztérium
támogatta:

Szerkesztőség: 1111 Budapest Műegyetem rkp. 9. R. ép.

Tel.: 463 2526 Fax: 463 2547

e-mail: infotarsolyoirat@infonia.hu.

Megrendelés átutalással: ERSTE BANK Hungary Rt

11600006-00000000-0230706.

/Kérjük, a befizetési csekkre írják rá: Információs Társadalom/

Nyomtatás, kötés: Print City Kiadó és Nyomda Kft..

ISSN 1587-8694

BEKÖSZÖNTŐ
Z. Karvalics László
 Narratívák hálójában

5

KLASSZIKUSOK

Leonard Dudley
 A forradalom racionalitása

Az európai államok történelmében 950 és 1950 között volt négy olyan rövidebb korszak, amikor feltűnően gyors társadalmi, politikai és gazdasági változások zajlottak le. Mindegyik ilyen időszakot megelőzte valamilyen nagy jelentőségű találmány vagy újítás bevezetése az információs és kommunikációs technológia területén. Ez a tanulmány az eseményeknek ezt a két sorozatát összekapcsolja egy racionális forradalomelmélettel, miszerint a társadalmi erőforrások allokációjához szükséges információ előállításának optimális rendszere az állandó költségek és a hálózati hatások viszonylagos fontosságától függ. Ezeknek a paramétereknek a megváltozása négyféle típusú – *kontraktuális, konszenzuális, preventív, illetve preskriptív* – forradalmat válthatnak ki. Az egyes típusok megfelelnek a szóban forgó, történelmi jelentőségű változásokat hozó korszakok alapvető jellemvonásainak.

6

DOKUMENTUM

Z. Karvalics László
 Üvegszállal a vidékfejlesztésért – egy húsz éves javaslat nyomában

Jutasi János

A vidéki távbeszélő hálózat kialakítása fényvezető kábel és kis csatornaszámú PCM berendezés használatával

Az 1980-as évek elején egy magyar mérnök újítási javaslatot nyújtott be fényvezető kábel alkalmazására korszerű vidéki távközlési hálózat kialakításához. Részletesen kidolgozott terveit megalapozottnak találták, de anyaghiányra és pénzhiányra hivatkozva elutasították. A régi történetnek különös aktualitást ad, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozás küszöbén ma Magyarországon is napirenden szerepel a vidék szélessávú hálózatainak kiépítése.

39

KALEIDOSZKÓP

Matthew Wall-Smith
 A hálózati társadalom: kognitív környezetváltás?

Az írásbeliség elterjedésének az emberi megismerésre gyakorolt pszichodinamikai hatásait vizsgálva logikusan értékelhetjük és a megfelelő kontextusba helyezhetjük azokat a lehetséges következményeket, amelyekkel a hálózati információs rendszerek tömegessé válása mindennapi gondolati folyamataink alakulásában együtt járhat. Az írásbeliség és a hálózati technológiák összetartó, párhuzamos és divergens hatásainak meghatározásához szükség van arra, hogy az eszközök fejlődését a fogyasztói kapitalizmus erőszakos diktátumain túlmutató szemlélettel tegyük elemzés tárgyává, továbbá elengedhetetlen, hogy az Internet útján megvalósuló lehetőségeket ne kiárúsítható tőkének, hanem közösségi használatra szolgáló infrastruktúrának tekintsük.

62

John Perry Barlow

Hogyan adjuk el a bort palack nélkül: szellemi gazdaságtan a Világhálón

A szerző által közreadott kivonat hiányában a szerkesztők úgy vélik, néhány idézet jobban megfelel a szerző megvilágosító erejű (és ugyanakkor vitatható) gondolatainak érzékeltetésére, mint bármilyen összefoglalás: „Hogyan védhető meg egy bizonyos tulajdonunk, ha az végtelen mennyiségben reprodukálható és ugyanakkor – akár az egész világon – költségek nélkül és a tudtunk nélkül terjeszthető, miközben még csak ki sem kerül a tulajdonunkból? Hogyan lehet a szellemi munkával pénzt keresni?”

„Mivel ma már lehetséges, hogy az egyik elméből a másikba anélkül juttassuk el a gondolatokat, hogy a fo-

lyamat során fizikailag bármikor is megjelenítenénk őket, most már nem csupán a gondolatokat hordozó eszközöket, hanem magukat a gondolatokat is birtokolni akarjuk.”

„Az elkövetkező években az emberek közötti információ- és árucere legnagyobb része a jelenlegi fizikai formákból átkerül egy virtuális valóságba, ami nem kézzelfogható anyagból, hanem ugyanabból a másfajta anyagból tevődik össze, mint az álmaink.”

73

OLVASÁS KÖZBEN

Nico Stehr, Hermann Strasser

Még nem dőlt el semmi: határok nélküli világ, helyi korlátokkal

Tanulmányukban a szerzők a globalizációról folyó globális diskurzus tétváltjaira mutatnak rá. Hangsúlyozzák, hogy a globalizáció nem egyirányú befogadást jelent, hanem nyitott folyamat. A szent, a jó és a fontos fogalmai nem válnak mindenütt azonossá. Sőt, ellenkező irányú hatások is tapasztalhatók, és ezek erősödhetnek, gyarapodhatnak is, különösen a tudástársadalmakban, ahol az információ bővített újratermelése folyik. Gondolatmenetük végén a szerzők a globalizáció pozitív vonásairól és lehetőségeiről ejtenek szót, sora vége a globalizáció gazdasági (ezen belül politikai és technológiai), kulturális (elsősorban tudományos) és ökológiai dimenzióit.

97

Feketéné Silye Magdolna

„Úgy értsen, ahogy mondják – úgy mondjam, hogy értsék”

A fiatal szakmai értelmiség nyelvi felkészítése az információs társadalom kihívásaira

Az információs társadalom globális hálójában életünk szinte egyetlen mozzanata sem marad érintetlen. A világháló kéretlenül is befolyásolja tetteinket és gondolkodásunkat, ott hagyja lenyomatait személyes és kollektív életünk mindennapjaiban. A globalizálódó világ egyik sajátos vonása, hogy bár sok kultúrát foglal magában, mégis uniformizált, és elvárja tagjaitól a hasonló gondolkodásmódot, a kultúrákon átívelő kommunikáció képességét. A kommunikáció eszköze az új *lingua franca*, az angol nyelv, melynek kellő ismerete nélkül a globális környezetben könnyen kudarcot vallunk.

A szerző a globális társadalom és a globális angol nyelv általános leírása és a köztük fennálló kölcsönös kapcsolatok jellemzése után ismerteti azokat a nyelvi kompetenciákat, amelyek az egyes szakmákban nélkülözhetetlenek bizonyulhatnak a globális környezetben való érvényesüléshez. Végezetül összefoglalja azokat a pedagógiai célkitűzéseket, amelyeket a szakmai értelmiség nyelvi képzésében a cikkben megvilágított kérdések értelmében követendőnek tart.

105

Szabó Gabriella

A hatalom elektronikus arca – a nők és a férfiak eltérő IKT használati kultúrája

A tanulmány a nőket érintő digitális megosztottság meglétét bizonyítja a magyar társadalomban, empirikus adatok és elméleti megfontolások alapján. A szerző a magyarországinál jóval fejlettebb Internet-kultúrával rendelkező európai országok adatait citálva határozottan cáfolja azt az állítást, hogy „az idő mindent megold”. A nőket érintő digitális megosztottság okairól és megnyilvánulásairól világszerte – globális (ENSZ), regionális (EU) és helyi szinteken egyaránt – élénk tudományos diskurzus folyik, különféle teoretikus megközelítések szellemében, ez azonban a magyar közgondolkodást mindeddig szinte érintetlenül hagyta. A tanulmány nem titkolt célja, hogy rávilágítson az IKT eszközök nemi alapon eltérő használatának gazdasági és politikai relevanciájára. A küszöbön álló csatlakozás az Európai Unióhoz feladatokat jelöl ki a magyar kormányzat számára a nemek közötti esélyegyenlőség megteremtése terén az információs társadalomban. A nemek közötti digitális megosztottság okainak felismeréséhez, a jelenség értelmezéséhez és a célra vezető stratégiák pontos körvonalazásához további kutatásokra, teoretikus és konkrét szakmai vitákra van szükség.

116

VITA

Sükösd Miklós

Totális medialitás és ökocídium

Mediatizáció és fogyasztói társadalom: ökológiai médiakritika

A tanulmány szerint a mai nyugati társadalmak mediatizációja hozzájárul az ökológiai válság elmélyüléséhez, vagyis a két folyamat közvetett oksági kapcsolatban áll egymással. A szerző hét érvet fejt ki a hipotézisének bizonyítására: 1) A médiahasználatra fordított idő növekszik az időmérlegekben; 2) a médiaélmények egyre jelentősebbek a társadalmi identitás alkotásában; 3-4) a fősodró média napirendjén és a médiánarratívákban kevésbé szerepel releváns módon szerepel a természeti környezet témája; 5) a fősodró média a természetromboló fogyasztást generáló reklám és marketingkommunikáció terepe; 6) a nyugati emberiség a természeti környezettől fokozatosan a digitális univerzum szimbolikus környezetébe vándorol, s így viszonylag kevésbé érzékeli az ökológiai válságot; 7) a média saját téridőt (*genius anti-loci*) használ, amely szembenáll a fizikai és biológiai (élő)hely jelentőségével és jelentésteliségével (*genius loci*).

131

George Redl

Városi szélessávú telekommunikációs rendszer finanszírozása:

a vermonti megoldás

(avagy „addig nyújtózkodj, ameddig a takaród ér”)

(Timothy E. Nulty)

A vermonti Burlington városában az önkormányzat saját beruházásaként valósította meg a szélessávú telekommunikációs rendszer kiépítését. Ez a projekt – több egymást követő fázisban – viszonylag lassúbb ütemben, de gazdaságosan biztosítja a szolgáltatások gyakorlatilag korlátlan elérését a következő felhasználók számára: 1) maga az önkormányzat és saját intézményei; 2) a nagyobb ipari és kereskedelmi vállalatok; 3) a kisebb vállalatok és egyéb intézmények; 4) az egész lakosság. A város saját tulajdonában lévő kábelrendszer lehetővé teszi, hogy a város költségvetése, ami az adófizetők pénzéből tevődik össze, ne legyen kiszolgáltatva a piaci erők mohó versengéséből és esetleges kudarcából fakadó kockázatoknak.

147

RECENZIO

Tófalvy Tamás

Tudatos elhatárol(ód)ások: Megismerés, viselkedés és erkölcs viszonya a kognitív etológia hauseri értelmezésében

(Marc D. Hauser: Vád elmék. Mit gondolnak az állatok? Vince Kiadó 2002. 388.o.)

152

Simák Julianna, Borovitz Tamás

Hozzáférhetőség és technológia

Digitális akadálymentesítés az információs társadalomban: a Webtől a 3G telefónián át az intelligens otthonokig

(Patrizia Bertini: Accessibilità e tecnologia Dal web alla telefonia 3G alla domotica: la sfida dell'accesso alla società dell'informazione)

157

LAPTÁRS-AJÁNLÓ

164

KONFERENCIAFIGYELŐ

170

BEKÖSZÖNTŐ

Narratívák hálójában

Az Információs Társadalom 2003. évi tematikus összeállításai (a gazdasággal és az oktatással foglalkozó számok) magasra tették a mércét a 2004-re tervezett hasonló válogatások („Internet és társadalomtudomány”, „Elektronikus kormányzat”) előtt, ám szerkesztőségünk most egy dupla szám erejéig visszakanyarodik ahhoz az izgalmas sokszínűséghez, ami korábban is jellemezte a lapot.

Az elmúlt időszak alig produkált új diskurzusokat, de érzékelhetően felértékelődött a *globalitás* mint kontextus: a gazdasági, kulturális és ökológiai szempontok mellett külön foglalkozunk ennek nyelvi vonatkozásaival. (Ld. Nico Stehr és Feketéné Silye Magdolna tanulmányát). Megerősítve mindazok pozícióját, akik Blaise Galland nyomán „glokálisnak” szeretik nevezni világunkat, érdekesen ellenpontozza ezt a narratívát a *vidék távközlési infrastruktúrájának fejlesztéséről* megélt vita. A 2002/4. számban elindított eszmecsere most egy friss amerikai esettanulmány és egy több mint két évtizedes magyar kezdeményezés bemutatásával folytatjuk.

Az információs társadalom *történeti dimenziója* más formában is megjelenik: a 19. századi „előzményeket” bemutató korábbi tanulmányok (James Beniger és YoAnne Yates) után most Leonard Dudley egyik írását adjuk közre, amelyben ezer éves idősoron mutatja be, milyen sajátos és jól felismerhető mintázat formájában játszik szerepet az információtechnológia a nagy történelmi változásokban.

Nem tesszük félre a korábbi számainkban rendre visszatérő *kognitív* szempontok vizsgálatát sem. Matthew Wall-Smith egyéni megközelítése a kognitív aspektust a *hálózatiság* mind izgalmasabb új generációs fogalmával kapcsolja össze, Tófalvy Tamás recenziója pedig újólág igazolja, hogy még a kognitív etológia is képes hozzájárulni az információs korszak társadalomelméleti megértésének nagy kirakós játszójához. A tematikus sokszínűség jegyében örömmel adunk helyet két olyan tanulmánynak, amelyek folyóiratunkban eddig még nem érintett kérdéskörökkel foglalkoznak, mindkettő magyar szerzőt dicsér: Sükösd Miklós újszerűen és vitára késztető módon kapcsolja össze a médiakritikát az ökológiai válsággal, Szabó Gabriella pedig a „nemek” tudománya, a *gender studies* szemszögéből vizsgálja az információs társadalom jelenségeit. A látszatra egymástól távol eső területeket végül a sajátos nézőpontú Webforradalmár, John Perry Barlow a tőle megszokott provokatív módon kapcsolja össze egyetlen nagyívű gondolatmenetben.

Sok éles vitakérdés, megoldatlan problémák, 'szinoptikus' megközelítések – és mégis, csak töredékek a futó narratívák nagy folyamában. Válogatásaink ennek megfelelően esetlegesek és a szerkesztőség ízlését, trendérzékelését tükrözik. Örömmel fogadnánk olvasóink jelzéseit, javaslatait, írásait, hogy közösen fejleszthessük tovább a lap tematikus profilját.